

A Janus-arcú Galambos-arborétum

Az erdei zöldnek számtalan árnyalattal tűnik ki a mintegy 30 hektáros fagyűjtemény, Budakeszi város nyugati szegélyénél. Az elődeink 60-65 éve kezdték az alapszín, a fűzöld megtörését, az addigi rét és legelő helyén. Munkájukról, az időszakos eredményekről egyesületi szakkiadványainkban is olvashattunk. A terület erdészeti (ti., erdészek erdőterületen létesített és erdőszerű alkotása) arborétummá fejlesztésének/fejlődésének megismeréséhez még érdekes lehet néhány, a gyűjtemény életét is formáló epizód felidézése.

A címbeli Janus-arcnak, a római mitológia előre és hátra is tekintő (több arcú) alakjának, inspiráló a hatása ezeknek a soroknak az írásához. Tudniillik, a pályakezdetést segítő, a fagyűjteménynél megismert ERTI-s szakemberektől, több oldalú érdekességek (dr. Kiss Rezső em.-től a maga szerkesztette, ún. 'Janus' famagasságmérő, dr. Vicze Ernő em.-jogásztól, lemez logaritmus-tábla) kerültek a tarisznyámba. Az üzemi gyakorlatban ezek nem terjedtek el. Akkoriban még nem tűnt ki, hogy harmadikuk (Galambos Gáspár em., kísérleti erd. vez., aki a Mátrában, Rudolf-tanya közelében, az 1930-as években egzóta fenyvesrészeteket alakított ki, később aktív részes volt az Agostyáni Arborétum létrehozásában is) által megalapozott sokarcú fagyűjtemény is Janusként tekinthető. Miért is? Nézzük hát!

1942: 1943-ra 370 000 pengőt különíthetett el a földművelésügyi tárca a budakeszi mezőgazdasági kísérleti telep építésére.

1945-46. évről szóló jelentésében, a Növény-egészségügyi Intézet (Herman O. út) munkatársa beszámol arról, hogy a budakeszi Illóolaj-kísérleti laboratóriumuk súlyos háborús károkat szenvedett, csupán egy tucat kísérleti anyag menekült meg. Martonvásári áttelepülésre is utal... (nincs még adat arról, hogy mikortól és pontosan hol működött az 1941-ben FM-törvénnyel alapított/létrehozott laboratórium; ERTI-kutatók visszaemlékezéseikben utalnak az 1949-ben 'átörökölt', néhány évig folyt 'gyógy'növény-kísérletekre – a szerző).

1947: az első 3 éves terv feladatai között mégis sikerült forrást elkülöníteni a budakeszi telep háborús kárainak felszámolására.

1948 nyarán felavatták (Dobi István miniszter) a Budakeszi Állattenyésztési Kísérleti Telepet, azzal a tervvel, hogy 1949 tavaszától működik majd teljes körűen.

1949 nyarán Mezőgazdasági Növénykísérleti Állomás, majd ERTI kísérleti telep. Az Erdő, 1949. szeptember: Augusztus végén az Erdészeti Tudományos Intézet átvette a Mezőgazdasági Növénykísérleti Állomástól a budakeszi kísérleti telepet az összes ingóságaival és ingatlanával. Az Erdészeti Tudományos Intézet Budakeszint fogja elhelyezni Munkatudományi Osztályát és az Alföldfásítási Osztályának kísérleti laboratóriumait. Ugyanezen a területen építik fel üvegházukat is, amelyben *Micsurin* szerinti keresztezési kísérletek folynak majd. A kísérleti telephez tartozó többi 190 kat. hold mezőgazdasági területen pedig Liszenko-féle fészkes ültetési módokkal fog az ERTI kísérletezni évenként egy-egy rész beerdősítésével." A hidegvölgyi *Lengyel György* (ERTI) készítette fekete-fehér fo-

A 7. tag DNY felől 1963 telén, középen Galambos G. és Kacs Kovics M. erdész – és 50 év elteltével a 7. tag ÉNY felől

döntő változás is (és többnyire felülírta, magának a növényzetnek a 'konok' fejlődésmenete stb.). 1955-ben, a nemskára ide helyezett Galambos Gáspár, Vlaszaty Ödömmel együttműködve, kísérleti egzótatelepítési tanulmányt készített. Ebben feltérképezték a már értékelhető hazai helyszíneket, összegezték a törekvéseket, és rögzítették a további kísérletek elméleti alapjait.

1956 után újabb egzótaültetések kezdődtek a Hidegvölgyben, még egyedi védelemmel (főleg léckaloda). Néhány parcellában honos, néhányban egzóta tölgyfajok elegendően is helyet kaptak. Neves erdészeti kutatók kezdtek itt kísérletekbe, folytattak vizsgálatokat, koronázták meg addigi kutatási eredményeiket (a telep központi épületének alsó szintjén izotópos kísérletekre is felkészített laboratórium működött).

Közben, az egzótakísérleti 'arculat' alig észrevehető módon kezdett ellazulni. A 'feltáró' út, vagy a szabályos parcellák szegélyébe, a záródó elegyetlen

tókon a többnyire hosszú tűs fenyők - erdei-, és feketefenyők – a Liszenko-időszakra emlékeztetnek.

Az 1995 augusztusában írt visszaemlékezés részlete prof. dr. Oscar Sziklai (Vancouver) leveléből: „... a Genetikai Intézet (Bp. Hermann Ottó út) Igazgatója (Győrffy Barna, Kossuth-díjas, 1949) lakott még a Telepen (a főépület északi oldalán lévő pincelakásában) és ő is átkerült hozzánk a Telep átvételével. Kezdet kezdetén igen gyanakodva figyelte az erdészeket, de később igen jó barátságba kerültem vele. Sokat segített a nemesítési munkánk kezdetén, amelyiknek egyik kézzel fogható bizonyítéka volt az 1950-ben megépült üvegház.” Sziklai Oszkár 1949–1951 között lakott a Telepen – az istállóépület manzárdján –, és dolgozott a növénytelepítési kísérletekben is.

Az 1950-es évek elejéig meghatározó módszert felülírta néhány közismert,

csoportok lékjeibe, díszítőértékkel is bíró fákat és cserjéket ültettek. 1959-től szinte minden szezonban, 1961-től pedig már a területet és a kezelést átvevő Budavidéki Állami Erdő- és Vadgazdaság szervezetében. Alapvetően, a hazánkban másutt már bevált taxonok közül választottak ki ültetési anyagot

És, az ősi mondást „Navigare necesse est!” átigazítva, „Fát kell ültetni!”, leszögezhető, hogy Galambos Gáspár lelkesedése folytonosan ez utóbbit sugallta. Az 1960-as években mintegy 1000 taxon telepítését, gondozását szervezte és irányította, maga mellett számos segítő erdőszel. Többször megesett, hogy az újabb csemete ültetésekor, a már 'kimagasló' egzóta csoport egyik-másik példánya útban volt, ezért feláldozta Gazsi bácsi. Az ismétlődő esetekre utalva, egyszerűen-egyszer az erdőgazdaság vezetői „heccelődve” rákérdeztek: – Gazsi bátyám, ha mindig a magasabb példányo-

A DNy-i oldal fenyvesrészlete 1963-ban, és a felvétel készítésének mostani helyszíne

kat vágatod ki, mikor lesz itt arborétum? Persze, nem lett felróható késelem.

1970-71-re a kitűzött területen lényegében befejeződött a növényültetés, a szükséges pótlás. A szűkebb munkatársi csapat közreműködésével elkészült a növénykataszter. Ebből Gazsi bácsi összeállította a fő jellemző tulajdonságokkal kiemelt katalógust, amely 1972-ben kerülhetett az érdeklődők kezébe. Az *Előszó* néhány gondolatát idézem: „... Jelen leírás nem speciális szakkönyvként készült, hanem csak a végzett munkáról és annak eredményéről kíván beszámolót nyújtani anélkül, hogy akár dendrológiai, akár más szempontból végleges határozatot nyilvánítana az eddig alkalmazott növényfajtákat illetően. ...

Kívánom, hogy minden természetbarát és hasonló tárgyakkal szívesen foglalkozó örömet és tanulságot találjon e kalauz segítségével a Budakeszi Arborétum és majdan a parkerdők látogatásában. *Tollner György igazgató*”

A további szűk évtizedben főleg az ápolások, a nevelő munkák voltak soron. A kiteljesedő esztétikai érték a környékbeliek és a távolabb élők érdeklődését egyaránt kiváltotta. Ha nem is tömegesen érkeztek, de évente több százan látogatták csoportosan a gyűjteményt. Az időközben épített erős kerítésnek is köszönhetően az ingyenc nagyvadfélék, mind kevésbé voltak csoportos látogatók. A közbenső erdőtervezés módosította a gyűjteményi parcellák betűjelölését, az üzemi térképek jelölési gyakorlatához igazítva.

1978-ban, az akkori természetvédelmi trend sodrában, fokozottan védett státusszal sorolták be az egzotagyűjteményt. Az általános követelményeken túl, az 'üzemvitelt' illetően, nem a természetvédelmi, hanem az erdészeti hatóságok és az illetékes szakintézetek működtek közre. Sajnos, Galambos Gáspár 80. életévében, az itteni örökzöldek közül az örök zöldek világába távozott.

Az 1980-as évek a legfiatalabb részek felnevelése mellett, az ígéretesen fejlődő egyedek, csoportok segítségével, szelektálásával adtak folytonos feladatot. A gyűjteményi munka központi irányítására *Gárdonyi Gábor* em. (műszaki fejlesztési előadó – autodidakta 'füvész', ornitológus) kapott megbízást, az évtized közepétől az erdőművelési csoporttal együttműködve. Megszervezték a kifejlett, főleg örökzöld taxonok azonosító vizsgálatát, amely – eltérő értékelések miatt – rész sikerrel fejeződött be.

1989 tavaszától a Pilsai Parkerdőgazdaságon belül, az újonnan szervezett erdészet erdőművelési ágazatához sorolva, ismét részfeladattá vált a gyűjtemény. A szerződött fizikai dolgozói státuszok megszűntek, a kivitelezési munkák vállalkozásban teljesültek.

A rendszeresen végzett nevelő-szelektáló munkákat, az évtizedben többször, az aszályt követő száradási és szűkárrosodás, egy-egy havasabb télen pedig, a töréskár felszámolása bővítette. A fiatalabb gyűjteményi részeken (13-14-17-18-

19. tagok) a 'levegős', átjárható, földig ágas szerkezet kialakításának a feltételei is megteremtődtek, az ezredforduló idején ütemezetten folytak a munkák.

A NÖMI/MMI Dísznövény Osztálya, időszakosan 'törzskönyvi' minősítésekben rögzítette a beazonosított taxonokat. Erdészeti jellege, vonatkozásai ellenére, a gyűjtemény taxonómiai/dendrológiai felmérése nem került fókuszba az erdészeti felsőoktatásban. Kertész/tájrendező mérnökhallgatók készítettek szakdolgozatokat az ezredforduló időszakában. Az erdőművelési ágazat, spontán 'kezelési tervet' állított össze 2004-2005-ben, a megfigyelésekre is alapozva (*a tényadatok*: az 1971. évi összesítéskor, a kiültetett 1060 taxonból 317 már nem volt fellelhető - ld. Bk. Arborétum, 1972.; szakdolgozati felmérés alapján mintegy 320 azonosított és kb. 100 azonosítandó taxonból állt a gyűjtemény 2003-ban.)

1988-ban, majd 2007-ben átfogó fejlesztési tervet készített az ÁESz/Mg.Sz.H. tervező osztálya a gyűjteményre, és korrigálta az 1997. évi, a *Budakeszi Natura arborétum* c. fejlesztési tervében megfogalmazott beillesztési célkitűzéseket.

A gyűjtemény jövőjét, immár több esetben papírra vetették, kinyilvánítva: fejleszteni kell! Mai a tett – a jövő, a széles körű megismertetés esélye a tét! Sorozatos erdészeti kilátóavatások éveiben talán, nem kilátástalan!

Hat-hét igencsak mozgalmas – benne néhány háborús (háttér munkás – *a szerző*) – év után, vajon miért pont erdészek vehették birtokba az illóolajos, majd az állattenyésztésből növénykísérletivé *vedlett* telepet és környékét? Bohókás kedvből néha elhangzik, hogy az egykori 3 ázott és 1 fűt kút vízhozama kevésnek bizonyult az addigi – öntöző- és ivóvízigényes – kísérletekhez. Mármint, az erdészek, ugye...

(„Ötven év, egy félszázad, ez már egy kicsit halbatatlanság! Nem örök életre szóló, de mégis valami.” – *Heltai Jenő*)

Apatóczy István

Györfly Barna az üvegházban ('50-es évek)